

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ (ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ)

Γ' ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΛ

Κείμενο 1

Πολιτισμός της εικόνας ή βλέπω, άρα υπάρχω

Το κείμενο είναι άρθρο της Τασούλας Καραϊσκάκη, Καθημερινή 21.08.2022.

Οι εικόνες είναι η καρδιά του σημερινού επίγειου παραδείσου. Τρέφονται με ανθρώπινες πραγματικότητες, περικλείουν όλο το σφρίγος της γήινης ζωής, προσφέρουν εικονικά ό,τι δεν μπορεί να καταναλωθεί έμπρακτα. Κατακυριεύουν πεδία υποσκάπτοντας και απωθώντας άλλες κουλτούρες – της γραφής, του λόγου, της σκέψης, του φιλοσοφικού στοχασμού.

Βρίθουν εικόνων, στατικών και κινούμενων, τα τηλέφωνα των ανθρώπων. Με την ενθρόνιση της ψηφιακής κάμερας στα κινητά, το αλλοτινό προνόμιο του επαγγελματία να διαχειρίζεται χιλιάδες καρέ απέβη προνόμιο όλων, πυροδοτώντας τη μεγαλύτερη επανάσταση στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Να λαμβάνουν και να δημοσιοποιούν έναν ποταμό φωτογραφιών –το '80 λαμβάνονταν έξι δισ. φωτογραφίες τον χρόνο, σήμερα ο ίδιος αριθμός συλλέγεται σε τρεις ημέρες–, στιγμιότυπα που ψυχαγωγούν, συγκινούν, εκπλήσσουν, αναστατώνουν, γαληνεύουν, οργίζουν, πονούν, αγγίζουν κάτι βαθύτερο, ένα αναπάντεχο νόημα, ένα σκίρτημα αναγνώρισης, μια λάμψη κατανόησης, σε μια ατμόσφαιρα γλυκύτητας ή σκληρότητας, μυστηρίου ή φωτός. [...]

Περνάμε γρήγορα από τη διήγηση στη θέαση, από τις 7.000 γλώσσες του κόσμου στη μία κοινή της εικόνας, από την κυριαρχία της γραφής σε εκείνη της οθόνης, που τα περιέχει όλα, κείμενα, ομιλία, εικόνες. Ποτέ δεν θα πάψουμε να επικοινωνούμε με τον λόγο. Όμως, πόσο θα αλλάξει η γραφή –άρα και οι σχέσεις μας με τη γνώση–, από τον σταδιακό εκτοπισμό της από την εικόνα; Άλλος είναι ο κόσμος που περιγράφεται με λέξεις από εκείνον που αναπαρίσταται με εικόνες. Πόσο, η μετάβαση από το χαρτί στην οθόνη επηρεάζει, πέρα από τη σφαίρα της επικοινωνίας, τις σχέσεις εξουσίας; Είναι το ίδιο να ρέουν οι ιδέες ακέραιες μέσα από τις γραμμές της σελίδας και να συντομογραφούνται σε μορφή κουκκίδων; Να γίνονται μια σηματοδοτημένη ολιγόλογη πληροφορία; Δεν τροποποιείται το βάθος των εννοιών, η δομή του λόγου, οι διάυλοι σκέψης; Ο Βιτγκεστάιν παρομοίαζε τη σκέψη με την κολύμβηση: «Όπως το σώμα πρέπει να νικήσει την άνωση ώστε να καταδυθεί, την ίδια προσπάθεια πρέπει να καταβάλει και ο σκεπτόμενος νους». Η θέαση της εικόνας δεν απαιτεί μόχθο. Πόσο η επικοινωνία, όχι με λέξεις, αλλά με emojis ρηχαίνει τα γνωστικά βάθη;

Οι εικόνες δεν είναι κάτι απλό, που μόνο ψυχαγωγεί και στερεώνει είδωλα και μύθους, που αποκαλύπτει και ανακουφίζει· παράλληλα μεταφέρουν στερεότυπα, προκαταλήψεις, ιδεοληψίες, ακόμη και τυφλώνουν πνευματικά, έτσι ώστε να μη θέλεις να δεις πραγματικά. Είναι το παράθυρο, αυτή η ιδεολογική οπτική αναπηρία, στη χειραγώγηση της οπτικής πληροφορίας, στον έλεγχο της πραγματικότητας, που δεν συνοδοιπορεί πάντα με τα είδωλά της. Και το πιο κοινό βλέμμα εισάγει θέσεις. Όλοι, ηθελημένα ή αθέλητα, γινόμαστε δράστες και θύματα ενός οφθαλμοκεντρισμού που μοιάζει, ενίοτε, να εγκλωβίζει τον νου σε ένα σκοτεινό σπήλαιο όπως εκείνο του Πλάτωνα, όπου οι αλυσοδεμένοι φυλακισμένοι είναι σε θέση να βλέπουν στον τοίχο να περνούν μόνο οι σκιές της πραγματικής ζωής τους. Όπως και στο σπήλαιο, υπάρχουν λύσεις, έξοδοι στο φως. Ο Ηλιος είναι πάντα εκεί. Ένας κόσμος κατανοητός όσο και ακατανόητος.

Κείμενο 2

Εικόνα και εκπαίδευση, Οπτικός γραμματισμός και πολυτροπικότητα

Απόσπασμα από μεταπτυχιακή εργασία του Σταύρου Γρόσδου, ΑΠΘ 2008.

Η κυριαρχία της εικόνας στον σύγχρονο πολιτισμό μας αναγκάζει να προσφεύγουμε σ' αυτήν, προσπαθώντας να καθιερώσουμε ένα διάλογο ανάμεσα στον προφορικό λόγο, το γραπτό λόγο και την εικόνα. [...] Η εικόνα είναι ένα «κείμενο» προς κατανόηση, που παίζει κι αυτό το ρόλο του όπως τα άλλα κείμενα. Αποδεχόμενοι την κυριαρχία ποικίλων επικοινωνιακών εργαλείων, η εικόνα δεν είναι πια ένα συμπλήρωμα αλλά μια συν-κατασκευή μαζί με καθεμία από τις άλλες «γλώσσες», οι οποίες διαφοροποιούν τα εργαλεία και τα μέσα με τα οποία κατασκευάζουν τις επικοινωνιακές ανταλλαγές μεταξύ των ατόμων. [...]

Ο καθημερινός βομβαρδισμός των παιδιών με χαμηλής ποιότητας οπτικοακουστικά ερεθίσματα, αλλά και η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από την έννοια του γραμματισμού στην έννοια των πολυγραμματισμών στο πεδίο της παιδαγωγικής του γραμματισμού προβάλλει επιτακτικά την ανάγκη για ένα περισσότερο οπτικά προσανατολισμένο εκπαιδευτικό σύστημα και την παροχή οπτικοακουστικής παιδείας που θα δίνει προτεραιότητα στην επικοινωνιακή λειτουργία των πολιτιστικών στοιχείων και των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και θα στοχεύει στην εξοικείωση των παιδιών μέσα στο σχολείο με κώδικες και μεθόδους ώστε να εξοπλίζονται με εργαλεία κριτικής αντιμετώπισης των εκπεμπόμενων μηνυμάτων (γραπτών, οπτικών ή ηχητικών). [...] Η εξοικείωση με τις εκφραστικές δυνατότητες των οπτικοακουστικών τεχνών περιλαμβάνει όχι μόνο την προσέγγιση και γνωριμία των παιδιών με χαρακτηριστικά έργα (comics, φωτογραφίες,

εικόνες βιβλίων, κινηματογραφικές ταινίες, τηλεοπτικές εκπομπές, διαφημίσεις, ραδιοφωνικά προγράμματα, πολυμέσα), αλλά και τη δυνατότητα των παιδιών να παράγουν τα δικά τους έργα. Ένα διαδοχικό πέρασμα από το παιδί-θεατή, στο παιδί-δημιουργό και στη συνέχεια στο παιδί-κριτικό.

Η συνάντηση της εκπαίδευσης για την εικόνα και της εκπαίδευσης του πολίτη περνά μέσα από τον οπτικοακουστικό γραμματισμό. «Η εκπαίδευση με και στα ΜΜΕ (και τις εικόνες) είναι μια παιδαγωγική πρακτική και μια διαδικασία, η οποία έχει στόχο να παρακινήσει τους πολίτες μιας κοινότητας να συμμετέχουν με τρόπο δημιουργικό και κριτικό στο επίπεδο της παραγωγής, της διανομής και της παρουσίασης στη χρήση των τεχνολογικών και παραδοσιακών μέσων ώστε να αναπτύξουν, να απελευθερώσουν και να εκδημοκρατίσουν την επικοινωνία» (Ασλανίδου, 2005: 457). [...] Στη σημερινή πραγματικότητα, το βλέμμα του μικρού θεατή και αυριανού ενήλικου, είναι μεν κορεσμένο από εικόνες αλλά ανεκπαίδευτο. Η εκπαίδευση του μελλοντικού, ενεργού πολίτη προϋποθέτει την ανάπτυξη μιας κριτικής σκέψης, η οποία θα διακρίνει, θα ιεραρχεί και θα δίνει κατευθύνσεις. Η «εκπαίδευση του βλέμματος» από μικρή σχολική ηλικία, θα δημιουργούσε νέες, θετικές στάσεις του παιδιού σε σχέση με την καλλιτεχνική δημιουργία και ίσως ακόμα, και μια διαφορετική στάση απέναντι στην κοινωνία.

Κείμενο 3

Παρινέσεις

Κλείτος Κύρου, Από τη συλλογή Κλειδάριθμοι (1963)

Τώρα πια δεν ενδείκνυται
Η προσφυγή στις παλιές φωτογραφίες
Η ζωή έχει τόσες μεταπτώσεις
Μην εισχωρείτε στην εποχή των ερώτων
Στα βίαια καλοκαίρια μην υποκύπτετε
Στη σαγήνη των παλαιών φωνών
Η κυτταρίνη¹ διατηρεί χαμόγελα και στάσεις
Στο λυκαυγές του βίου μορφές ασάλευτες
Που σας κοιτούν νοσταλγικά στιγμές
Αυτάρκειας που έχουν πια λησμονηθεί
Πρόσωπα που φτερούγισαν από κοντά σας

¹ Η κυριότερη πηγή κυτταρίνης απαντάται στο ξύλο (*ξύλωμα*) των δένδρων, ιδίως των δασικών οικοσυστημάτων.

Η κυτταρίνη αποκαλύπτει την απάτη
Του χρόνου μεγεθύνοντας τον άλλο χρόνο
Που παραμένει ακέραιος χωρίς τα ελάχιστα
Σημεία χαλασμού γι' αυτό μην ξεσκαλίζετε
Παλιές φωτογραφίες μην αποτολμάτε
Καμία σύγκριση που θ' αποβεί σε βάρος σας
Μη διαβάζετε αφιερώσεις αιωνίας φιλίας ή αγάπης
Μην βλέπετε γνωστούς σας καλοβαλμένους κι αρυτίδωτους
Λες και θα ξεκινήσουνε για το μεγάλο γλέντι

Αποφεύγετε κάθε σας περιπλάνηση σε φωτογραφίες παλιές
Μην ταραζέτε τη μακάρια γαλήνη τους
Είναι σοφές και ξέρουν να εκδικούνται.

ΘΕΜΑ 2 (μονάδες 35)

Ερώτημα 1^ο (μονάδες 15)

Τι εννοεί στο Κείμενο 2 ο συντάκτης του με τη φράση «Στη σημερινή πραγματικότητα, το βλέμμα του μικρού θεατή και αυριανού ενήλικου, είναι μεν κορεσμένο από εικόνες, αλλά ανεκπαιδευτο.»; Βασισμένος/-η σε στοιχεία του κειμένου να απαντήσεις σε 50-60 λέξεις.

Μονάδες 15

Ερώτημα 2^ο (μονάδες 10)

Στο Κείμενο 1 η συγγραφέας επιδιώκει να προβληματίσει τον αναγνώστη για τη δύναμη και κυριαρχία της εικόνας. Να βρεις πέντε διαφορετικές γλωσσικές επιλογές με τις οποίες επιδιώκει να πετύχει τον στόχο της.

Μονάδες 10

Ερώτημα 3^ο (μονάδες 10)

Συγκρίνοντας τα κείμενα 1 και 2, να αποδώσεις σε 80 περίπου λέξεις τη συμπληρωματική οπτική τους.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ 3 (μονάδες 15)

Εστιάζοντας στον στίχο «Αποφεύγετε κάθε σας περιπλάνηση σε φωτογραφίες παλιές», να ερμηνεύσεις το θέμα του κειμένου 3 αξιοποιώντας τουλάχιστον τρεις (3) κειμενικούς δείκτες. Ποια συναισθήματα σου δημιουργούνται διαβάζοντας το κείμενο και γιατί; (150-200 λέξεις)

Μονάδες 15